

Vámos Miklós

AZ ISTEN
SZERELMÉRE

Vámos Miklós

AZ ISTEN
SZERELMÉRE

HOGY VOLT

ÍRHATNÁM POLGÁR

ATHENAEUM

© Vámos Miklós, 2019

Minden jog fenntartva.

Igyekeztünk kideríteni a fotók készítőinek nevét,
az esetek többségében sajnos nem sikerült.
Elnézésüket kérjük. Vámos Miklós és a kiadó.

Kiadta az Athenaeum Kiadó,
az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.
1086 Budapest, Dankó u. 4–8.
Telefon: 1-235-5030
www.athenaeum.hu
www.facebook.com/athenaeumkiado
athenaeumkiado2012@gmail.com

ISBN 978 963 293 884 4

Felelős kiadó: Szabó Tibor Benjámin
Felelős szerkesztő: Besze Barbara
Szerkesztette: Peiker Éva
Műszaki vezető: Drótos Szilvia
Borító: Földi Andrea
Nyomdai előkészítés: Tóth Viktor

Készült a Szekszárdi Nyomda Kft.-ben, 2019-ben
Felelős vezető: Vadász Katalin igazgató

HOGY VOLT

Mottó

– *Elbujdostam, de az emlék velem jött,
a diadal, a bosszú és a szégyen. –
A patak morajlott: – Élj egyedül, mint
az orrszarvú a magány erdejében.*

(Szabó Lőrinc: *Ének az orrszarvúról*)

HOGY NEM VOLT

(előhang)

Három szóból álló címekezt adtam ezeknek a vallomásoknak. Miért? Csak. Játékból. Ez talán a leglényegesebb, amit az előttem járó írótól tanultam. Soha ne vedd magad túl komolyan. Játsszani is engedd.

Szeretem azokat a történeteket, amelyeknek jó a végük. Happy ending, *that is*. Ezeknek aligha juthat efféle. Házilagos kivitelű panteonom épp azért emeltem, mert egy árnyas kora őszi délutánon rájöttem, életem legfontosabb tanúi szinte kivétel nélkül eltávoztak innét – valahová. Persze, inkább én voltam az ő életük tanúja, s bizonyos nem a legfontosabbik. Soká halogattam, hogy írásban emlékezzem rájuk, hogy elmeséljem, milyenek láttam őket. Attól féltem, visszatetszést kelt. Hivalkodásnak hathat, ki mindenkiel állottam személyes kapcsolatban a kortárs irodalom és művészet ma már klasszikusnak számító alakjai közül. Akár a hajdani viccbéli szovjet utcalány, aki azért a legdrágább, mert ő még ismerte Lenint. Féltem, a rosszabb májúak akként értelmezhetik: utólag odakapaszkodnék Örkény István, Mándy Iván, Arthur Miller, Kodály Zoltán, Weöres Sándor, Várkonyi Zoltán, Ottlik Géza, Mézőly Miklós és a többiek talapzatára.

Hiányoznak. Egyenként és összesen. Megfelelő alkalomkor és általában. Árvának érzem magamat nélkülük. Szemérmesen hallgattam erről, egészen addig, amíg egy vidéki író-olvasó találkozón jelentkezett az a vérvörös hajú asszony (tanítónő, mint kiviláglott), hogy kérdezne valamit. Mesélném el, kikkel vagyok jobban a nemzedéktársaim közül. Magyarázkodtam. Úgy alakult, hogy a fölöttem járókkal voltam jobban. Miért?

Bonyodalmas a válasz. Egyrészt, mert túl hamar dobtak a mélyvízbe. Ha több eszem van, szépen megkérem Jovánt (Jovánovics Miklóst, az Új Írás főszerkesztőjét), várjon még fölfedezésemmel néhány évet, ne ríjak ki a korommal. Akkor eszembe se jutott, miféle érzelmeket kelt a velem egykorú íróknak készülőkben, hogy engem igen, őket csupán később. Másrészt, mert az akkori idős(ebb)ek szinte kivétel nélkül tárt karokkal fogadtak. Aligha hihetem, hogy ez személyesen nekem szólt, inkább a kamasznak, aki voltam. Tetszett nekik, hogy az irodalom politikai vezetése kivételt tett. Néhány esztendővel hamarabb még úgy döntöttek – ilyen értelmű párthatározat született –, hogy több fiatal íróra nincsen szükség, van már belőlük elég. (Az akkor harminc körüli Simonffyék.) Lehet, Örkényék azt gondolták, az első fecskét nemsoká követi a többi – így is történt –, jó jelnek vélhettek tehát.

Mindenesetre az említett író-olvasó találkozón beszéltem életemben először arról, hogyan ismerkedtem össze Örkény Istvánnal. Meglepett, milyen őszintén érdekelte ez az emberek. Fölbátorodván, más hasonló esteken is el-elmondtam röpké történeteket a szívemnek legkedvesebb

holtakról. Olyasmi történt, mint amit a valaha híres vietnami balzsam tört magyarságú használati utasítása ígért. *Megkönyebbedett a lelkoállapot.* (Sic!) Kiváltképp az enyém. Úgy érzékeltém, a jelen lévő olvasóké is. Aki szereti Mándy Iván írásait, örömmel hallja, hogy olykor ő is leette a nyakendőjét. Déry Tibor rajongóinak érdekes adat lehet, hogy makacsul rágta a száját. Kodály Zoltán zeneértő hívei nem bántódnak meg, ha kancsalságáról értesülnek. Különösen, ha biztosra vehetik, hogy a krónikást a rokonszenv vezérli, nem az ellen. Emlékeim motorja egyértelműen a szeretet, ámbár igyekeztem tárgyilagos beszámolókat írni.

Akadnak a magyar irodalomban notórius nagyotmondók és szédelgőn földicsérők. Minden erőmmel azon voltam, hogy ne soroltassam közibük. E szempontból a legjobb időpontban írtam meg ezeket a portrészzerű valomásokat. Ötvenes éveim elejét tapostam, amikor ezek elkészültek. Még többé-kevésbé színhelyesen emlékeztem arra, HOGY VOLT. Ha várok tíz-húsz esztendő, tisztánlátásomat bizonyára elhomályosítják a meszesedő erek. S a növekvő magafontosság. Megfigyeltem, hogy azok a szerzők, akik életük különböző időpontjaiban szólnak kor- és kartársaikról, amint idősödnek, akként változtatják az arányokat. Saját személyük súlya egyre nő, másoké rovására. E gonddal talán nem kell számolnom, ha eztán föl hagyok az általam barátságyszerű kapcsolatban megismert és szeretett nagyemberek szellemidézésével.

Igyekeztem úgy mesélni, ahogyan volt. Igen, de úgy volt, ahogyan énbennem él? Hogy volt, hogy nem volt, volt. Amit leírtam, szándékom szerint pontosan így esett.

Tévedni persze emberi dolog. Hm, talán füllenteni is. Én igazat mondtam, amennyire bírtam. Életem egyik legboldogabb időszakává vált a két év, amíg e vallomásokat bekezdésekbe és flekkékbe (26 sor, 66 leütés) rendeztem. Élvezettel, de meghatódva vettem sorra mestereimet, példaképeimet, atyai s egyéb barátaimat – mindazokat, akiket volt szerencsém megfigyelni. Szobám, otthonom, s a színterek, ahol övelük időzhettem hajdanán, benépesült velük. E szempontból rossz, hogy már vége. De nincs kedvem konfabulálni. Ennyiért szavatolhatok. Bármit hozzátennék, becsapnám magam.

Elnézést kell kérnem mindazoktól, akik nem kerültek a tollam hegyére. Noha megérdemelnék. Őket csak futólag ismertem. Vagy még annyira sem. Róluk másoknak volna tisztük beszámolni.

A magamfajta mellének gyakran nekiszögezik a kérdést az újságírók: Kinek ír? Felelni nehéz. E történetek esetében egyszerűbb. Abban bízva láttam neki, hogy fölkelthetem a fiatal olvasók figyelmét. Elsősorban azokét, kik még meg se születtek, midőn modelljeim döntő többsége már egy következő életére készült. Reménykedem a fiatal írók érdeklődésében is. Amikor én voltam ifjú s bohó szerző, azoktól a nagyszerű emberektől tanulhattam, akikről e könyvben szó esik. Íratlan szabály, hogy amit kaptál, tovább kell adnod. E históriákat tulajdonképp azoktól kaptam ajándékba, akikről szólnak, illendő őket palackpostáznom az utánunk jövőknek.

A hetvenes évek elején, komótos tavaszi napsütésben bandukoltam a Hungária (később s utóbb New York) ká-

véház felé a Rákóczi úton. A Rókus kórház előtti téren csődület. A legfölső emeleten, a nyitott ablakban egy pizsamás férfi állt. Láthatólag zavarodott aggyal. A tömeg két csoportra oszlott. Némelyek aggódva kiabáltak neki föl efféle tanácsokat: Ne csináld! mássz vissza! az élet szép! Ugyanakkor a cinikusabbak az ellenkezőjére biztatták: Gyerünk! hopp! essé' túl rajta! Láttam a nézelődők közt egy ma már soha nem emlegetett alanyi költőt, valahol középen. Egy még nála is inkább feledésbe merült satirikus prózaírót egészen elől. Leghátul pedig, tőlem néhány lépésnyire, Gáll István, az Ember (szintén divatjamúlt szerző) nyújtogatta a nyakát. Hármukról is lesz szó e kötetben.

Félórával később ott ültek a Hungáriában, egy asztalnál. Amikor befutottam, épp az alanyi költő mesélte hideglelős hangon, hogy mi történt: Borzalom, az a férfi leugrott, azonnal vége lett, ennyi egy élet, szörnyűség! legokosabb, ha gyorsan írok belőle egy verset! – tördelte a tenyerét. Ott voltam én is, vallotta be a satirikus prózaíró, előrefurakodtam, meg akartam nézni a tetemet, hátha egyszer használnom kell egy novellában. Gáll István fölnevetett: Piszok alakok, hátulról figyeltelek benneteket, gyártsátok csak a verset s a novellát, majd én írom róluk a kritikát, hogy nem is úgy volt!

Mely szerep maradt nekem? Mind a hármukat láttam. Még hátrábról.

Marcel Duchamp, az avantgárd képzőművészet kulcsfigurája, több műfajban alkotott. Egy újságíró megkérdezte tőle, szerinte mi az ő foglalkozása. Marcel Duchamp elgondolkodott, majd így szólt: *Je suis un respirateur!* Azaz: Lélegző

vagyok. Ilyen alapon állíthatom, hogy én pedig: Bámész-kodó. Megfigyelő. Ki nem küldött tudósító. Ez a könyv is ennek következtése.

Játszadózom a gondolattal, akad-e majd, ki rólunk, mostani ötvenesekről lesz híradással, úgy 2030-40 tájt. Éppenséggel forgolódnak köröttem ifjú szerzők, akikkel olyan kapcsolatba kerültem, hogy idővel emlékezhetnek rám, ha éppen akarnak, Grecsótól Karafiáthig, Varrótól Tóth Krisztináig... nem kizárt. E szempontból is kérdés, meddig állok el. Egészségesen élek, nem iszom, nem dohányzom, rendszeresen sportolok, mintha arra törekednék, hogy túléljem a nemzedékem. Ha volna igazság, regényírónak hosszú földi tartózkodás dukálna. Azonban Isten tenyerén ülünk, érhetnek meglepetések. Talán eltűnök hirtelen. Hogy lesz? Nem sejthetem. Annyi bizonyos, hogy panteonom kapuit a nagyközönség számára kitarván, valamelyest tisztább lelkiismerettel.

A ZENE MINDENKIÉ

Volt egyszer egy nagy zeneszerző, akiről anyám úgy tudta, annyira világhírű, hogy dúsgazdag. Akkor nem gyalog járna, vélte apám. Mindhárman a teraszról szemléljük a nagy zeneszerzőt, aki alant baktatott. Még óvodás voltam, mikor először megmutatták, tehát ötvenhat előtt. Fölfigyeltem bozontos hajzatára, mely miatt inkább idős asszonynak tetszett, persze csak odafönről. Mi a Délibáb utcában laktunk, ez megfelelő utcanév egy leendő írónak. Ő a (Kodály) Köröndön, mely talán megfelelő tér egy nagy zeneszerzőnek. Naponta végighaladt a mi utcánkban egészségügyi sétája során, kevéssel ebédidő után.

Az úgy volt, hogy mire iskolába kerültem, titkok tudója lettem. A környékbeli srácok közt szájról szájra járt, akár egy népdal, hogy az öreg ad aláírást, ha az ember szolmizál neki. Életem javát a Köröndön töltöttem. Két fő foglalatossággal. Részben indiánozással. Részben meg azzal, hogy vertek. Cingár kisfiú voltam. Kidolgoztam egy módszert védekezésül. Midőn fenyegetően közeledtek felém a verők, ökölvívópózba vágtam magam, fölugrottam a levegőbe, pipaszár lábakkal kalimpálva, cérnaszál karokkal megsorozva a levegőt. Röhejes voltam. Ha nevet-

tek, kihasználtam a pillanatot, elmenekültem. Néha nem futottak utánam.

Kodályt meg kellett állítani bátor köszönéssel, lehetőség szerint csengő hangon, s kérni, hogy adjon aláírást. Tegez-
tük Kodályt. Ő is tegezett. Előhúzta a noteszát, öt vonalat
firkantott sebtiben, s odapötytyentett féltucatnyi hangjegyet:
Na? – várta a Kodály-módszer gyakorlati megvalósulását.
Dó, dó, lá, szó, dó, dó, lá, szó... (vö. „A part a-latt...”) Mu-
tatnunk is kellett a kézjeleket. Jó megfejtés esetén kaptunk
aláírást, a lendületes betűk majd kiszakították a papírt.
Aranyhegyű töltőtolla volt. Vagy nem. De annak látszott.

Én átlagosan heti háromszor kértem Kodály Zoltán-
tól aláírást. Fölvetődik a kérdés: Minek egy kisgyereknek
annyi? Azért, mert tíz Kodályért adtak egy Puskást. Meg-
jegyzem, szereztem Puskástól is, közvetlenül, ám ez nem
tartozik ide. Kodálytól tehát nagyjából kétnaponta kér-
tem, s majdnem annyiszor kaptam, tekintettel arra, hogy a
környékbeli srácok között szájról szájra járt, akár egy nép-
dal, hogy az öreg szinte mindig a *333 olvasógyakorlat* című
kisalakú gyűjteménye első tíz dalocskája valamelyikét adja
föl. A *333*-at elkérhettük az iskolai énektanártól. Bevágtuk
az első tízet. Ő elégedetten tapasztalhatta, hogy a róla el-
nevezett módszer pompásan működik az utóbb róla elne-
vezett téren. A zene mindenkié. Így ment ez. Piciny bök-
kenőt csupán az okozott, ha nem egyedül, hanem kisebb
csoport tagjaként kérincseltem. A magyar zene élő legen-
dája, a Bartók–Kodály páros második fele ugyanis annyira
bandzsa volt, hogy nem lehetett tudni, melyikünkre néz.
Amikor szolmizálásra buzdított, gyakran többen belefog-
tunk *unisono*, mire hevesen rázta a fejét: Ejnye már, nem

te, hanem te, akire nézek! Na igen, épp ez volt a probléma. Néha azért eltaláltuk. Ritmusra biccentgetett. Na jó van! – mondta azután (a jó végéről elspórolva az l-t), és írta, vagy inkább sercintette a nevét a papírra, az eredményt összehasonlítva ámultunk, miként tudja olyan egyformán.

Az iskolai kórusral részleteket tanultunk a *Székegyházi*-ből. „A csi-tá-ri he-gyek a-latt...” Előadtuk, április negyedikén, az ünnepségen. Ő volt a díszvendég. Az igazgató úr érdeklődött: Mi a véleménye? Kodály szabódott, majd az ismételt kérdésre azt felelte: Kérem, elégedjenek meg annyival, hogy hallottam ezt már jobban is, rosszabbul is. Meglepett, hogy vannak, akik nálunk gyatrábban csinálják. Még nem tudtam, hogy mindent alul lehet múlni.

Egyszer aztán kórusunk „kemény magja” – az énektanár kifejezése ez – meghívást kapott Kodály Zoltán otthonába. Egész nap próbáltunk az iskola tornatermében, utána átsétáltunk a tér túlfelére. Illusztris külföldi zenei nagyságot látott vendégül Kodály, s azt akarta, hogy megmutassuk, mit tudnak a magyar gyerekek. Megmutattuk. Nyitányképpen rejtélyes körülmények közt – állítólag hozzá sem értünk – eltörtünk egy padlóvázát. Nem számít, mondta a világhírű zeneszerző a letérdepelni készülő énektanárnak. Az illusztris vendég – Kodállal nagyjából egykorú, ám hozzá képest alacsony, kopasz és dundi öregúr – hahotázott. A mellette ülő fiatal nő, aki a lányának látszott, komoly maradt. Hamarosan megtudhattuk, hogy a felesége. A Kodály unokájának látszó csitri pedig Kodály neje.

Az este részleteit a feledés jótékony köde borítja. Csak arra emlékszem, hogy *A csitári hegyek*ben elrontottam a szöveget. Később láttam a televízióban, hogy Pablo Casals,

a gordonka Paganinije meglátogatta Budapesten Kodály Zoltánt. Ő lehetett a vendég. Még később olvastam vagy hallottam (vagy álmodtam vagy kitaláltam), hogy a gordonka Paganinije megkérdezte a Kodály-módszer atyját: Mondja, tisztelt uram, miként vett ön feleségül egy ennyire fiatal lánykát? Nagyon egyszerűen, válaszolta Kodály, megkérdeztem tőle: Kisasszony, akar az özvegyem lenni? Aha. A módszert a miheztartás végett teszem közzé. Csak azt nem értem, miért kellett ehhez Casalsnak tanács, aki maga is egy-két generációval alább nőtt.

Kapcsolatom Kodállal (Kodály és én) azonban még nem zárult le. Már a gimnáziumba jártam, amikor különféle játékokkal múltattuk az időt a Kölcsey zordon falai között. Igyekeztem az élen járni. A másik élenjáró a Féri volt, fölöttem két évfolyammal. Nagyjából úgy nézett ki akkor, mint ma, sokszor hitték gyakorló tanárnak. Olvasóim az álnévét ismerhetik, Takács Ferencként angломán literátor a Féri mostanság. A játékok népszerűségét az jelezte, hány óráig vagy napig terjedtek. A legkedveltebbek egyike a grünözés volt. Két hétig tartott bennünket lázban, bombasiker. Könnyen elsajátítható, a teendő csak annyi, hogy minden „Kon” helyett a zsidó vicekből ismert páros másik tagja, azaz „Grün” ejtendő. Grünentráljunk. Grünferencia. Belga Grüngó. Grüncz Zsuzsa. És így tovább. Igen ám, de nincs kivétel, tehát órán, felelés közben is! A szovjet államok grümföderációja. Éles a grüntraszt. A világválságot követte a grünjunktúra. Persze, a tanerők ezt nem méltányolták, azonban az ordítózás, a fenyegetőzés és a karók is a játék szerves részét képezték. Midőn ez már jól ment,

lehetett fokozni, minden „ko” helyett is „grü”. Ki grüvog, mi grüvog, egy fekete holló. Sötöbő. Aki Poe-t mond, mondjon pü-t is.

A grünozést csak a haláltotó múlta fölül a maga másfél hónapjával, talán mert ez hazárdjáték. Addigra már harmadikos voltam, s még fontosabbnak véltem az élenjárást. Minden lében két kanál. A haláltotó igen alkalmas kis munkahelyi közösségek életének fölpezsdítésére. Fogadni kell arra, hogy melyik híres ember múlik ki legközelebb, s aki eltalálja, mindent visz. Sejthetik, kire helyeztem el a tétjeimet. Változatlanul napi rendszerességgel talákoztam a nagy zeneszerzővel, láttam, egyre soványabb, léptei této-vábbak, immár csak biceg a botjára támaszkodva, levegő után kapkodva. Volt okom azt hinni, hogy neki köszönhetem majd anyagi fölvirágzásomat. Mindez akkor jó poénnak tűnt, máma már nem hasad tovább, égő arccal, röstelkedve mesélem. De – volt, ahogyan volt.

Múltak a napok. Óriási összegeket nyertek mások. Híres színésszel. Íróval. Zongoristával. Én kitarítottam őmellette grünokul. Egészen addig, amíg hívattak az igazgatói irodába, tüdőtágító rikácsolás indult, s tartott vagy harminc percig, szinte lélegzetvétel nélkül, mit képzelünk mi... szocialista erkölcs... jó ízlés... Úgy volt, hogy kicsapnak. Az ország összes gimijéből. De ebből okvetlenül. Végül igazgatói rovót kaptam. Azt szépen aláírtam atyám helyett, ahogyan szoktam, s indultam jó széllel új kalandok felé. Sajnos a haláltotó bankját elkobozták. Ez március legelején történt, pénteken. És kedden... bemondták az iskolarádión, hogy tegnap meghalt Kodály Zoltán.

Kimentem a temetésére. Nem, ezt csak most kanyarítottam hozzá. Szép lett volna. Később kilátogattam. Sajna, ezt is csak úgy képzeletben... noha ezek után illene. Még nem késő. Talán meg is bocsátana.

Érettségi előtt

EGY EPIGON ÖRÜLJÖN

Hogy volt, hogy nem volt, valamikor a hatvanas évek ázott kutyaszagában, volt egy közepesen nagy terem, az Írók Boltja fölött az első emeleten. Tudják, közvetlenül a „nem adom be a kabátom a ruhatárba!” szobor (Ady Endre) tőszomszédságában. Gimnazista voltam, de már írónak készültem. Mindig annak készültem, az anyám hasában is, kopogtattam, hogy dobjanak be papírt-ceruzát, s vezessék be a villanyt. A mama nem hallgatott rám, azt hitte, rúgkapálok, mint a többi magzat.

A Kölcseybe több reménybeli tollnok járt akkoron, s volt, aki egy-két éve végzett, például Frédi, anyakönyvileg Dalos György Alfréd, a költő. Épp a Lomonoszov Egyetemen tanulmányozta a német történelmet. Onnan javasolta levélben, ha írni akarok, kérjem egy prózaíró tanácsát. Azt nem adta tudtomra, honnét szedjem.

Fölfigyeltem a házilagos kivitelezésű plakátra az iskola falújságján, mely író-olvasó találkozóra hívta a tanuló ifjúságot, az imént jelzett helyiségbe – közművelődési klubba. Vendég: Örkény István. Nem hallottam még róla. Este hétkor kezdődött, már háromnegyedre odamentem, hogy jó helyet kapjak. A teremben a hatvanas évek alacsony

wattszámú körtéi csöpögtették a fényt. Nyolc-tíz széksor, és afféle dobogó, mint a tantermekben, rajta hosszú asztal, leterítve a kor KISZ-taggyűlésein megszokott szovjetbordó drapériával. Nem hiányzott az obligát alumíniumtálca, a négy pohár, meg a menzakancsó, bizonytalan átláthatóság, vízkőgyanú, langy hőfok.

A pulpituson egy ember üldögélt, világos volt, hogy ő az író, az első író, akivel találkozhatom. Rajtam és a klubvezetőn kívül nem mutatkozott más élőlény. Vártunk. Teltek a hosszú percek. Igyekeztem csak lopva bámulni. Föltűnt, mennyire szép metszésű a szeme, s milyen hatalmas a homloka. Zavaromban verejtékeztem, én, az olvasó. Ő, az író, elmélyülten olvasott valamit. Évekkel később értettem meg, hogy csak úgy tett. Közös mentsvára ez mindenkinek, aki hiába várja híveit az e célra szervezett esteken vagy dedikálásokon. Mi más tehetne mély csalódottságában és megbántottságában? Játssza, mintha nem is várná, hogy az emberek hosszú sorokba tömörödjenek előtte, hisz nem ezért jött, alapjában véve sürgős olvasnivalója akadt itten, a távolmaradókat pedig üsse meg a guta.

Lapozgatott ő – naptárában? saját kötetében? –, míg negyed nyolc is elmúlt. Nem jött senki. Ő még az egypercesek előtt volt, én valamivel a mutálás után. Hét húszkor olvasószemüvegét lassan föltolta arra a soha véget nem érő homlokára, és így szólt: Kíváncsi vagyok, ki teszi föl az első kérdést?! Körülnézett, mintha várná a széksorokban fölsattanó nevetést. Komolyan vettem a felszólítást, jelentkeztem: Író elvt... tisztelt Örkényi... – visszaszívtam a „bácsi”-t – ...azt szeretném én megtudni, mit kell csinálni, ha valaki író akarna lenni. Ő tűnődni látszott, majd jobb

kezével az írás mozdulatát mutatta. Nem tudhatta, hogy én már akkor is az anyám Erika gépén pötyögtem világ-megváltó gondolataimat. Ezzel a rendezvény véget ért, fagyizni hívott a Minőségi Cukrászdába, a Népköztársaság és az Izabella sarkára. Attól fogva úgy tartottam számon: ő az én íróm. Máig is. Későbbi sikereinek akként örültem, mintha közöm volna hozzájuk.

Amint az irodalmi lapokban megjelentek a korai egypercesek, szeretetem imádatba csapott át. Nyomdász koromban fölfedeztem, a mi műintézetünk gyártja az egyik kötetét. Szerény társszerzői hozzájárulásom hadd említsem: az én feladatom volt, hogy a linószedett oldalakat – egybeöntött sorok, cukorspárgával körbekötve – több menetben letoljam kiskocsin a szedőteremből a géptermbe. A két szint között félúton rendre megállítottam a teherliftet, és úgy, ólomban, elolvastam az egészet, hiába csöngettek a fölvonóra várók minduntalan. Hogy teljesítményem méltányolják, megjegyzem: egy-egy linószedett oldal súlya több kilónyi, továbbá az ólomsorokon fordítva, fejjel lefelé van a szöveg.

Első könyvemhez levélben gratulált. Átnedvesedett a lábam szára. Olyasféle érzést keltett, mintha a Nobel-díj bizottság örömteli értesítése volna. Az Új Írás szerkesztőségében megszólítottam. Első személyes találkozásunkra nem emlékezett. Néha barátkoztunk. Fogadott az otthonában. Volt, hogy a kéziratomat alaposan összeceruzázta. Fancsali arcom láttán azt mondta, köszönjem meg, s hogy az ő korai írásaival ezt maga József Attila csinálta. Úgy hangzott, mintha azt állítaná, szakmai kapcsolatban állott Kossuth Lajossal. Bemutatta Zsuzsát, meghökkentően

fiatal feleségét. Őnéki nem tetszettem annyira. Egyszer telefonon kerestt, szememre hányta, hogy a férje egyik elbeszéléséhez kísértetiesen hasonlót publikáltam. Nem védekeztem, pedig a szóban forgót akkor még nem olvastam.

Addigra két kritika is azt írta: Örkeny-epigon vagyok. Sírtam, ahol senki se látott. Az egyik bírálatot az Alföld közölte, szerzője fiatal író. Szegedi. És Temesi. Temesi Ferenc. Véleménye különösen fáj, szerettem a látásmódját, hasonszőrűnek éreztem. Így nem csodálkoztam, amikor egy róla írt kritikában az szerepelt, hogy ő is Örkeny-epigon. Fölhívtam telefonon interurbán, mi, Örkeny-epigonok tartunk össze. Közzeledésem nem fogadta örömmel, nem hallott arról, hogy ilyesmivel vádolnák. Hosszú habozás után elsírtam bánatom a legilletékesebbnek, Örkeny Istvánnak, érdeklődtem, ő is úgy véli-e, hogy utánozom. Kitérő választ adott, amíg az ember fiatal, sok hatás éri. Példának okáért, amikor benyújtotta első művét a Révai könyvkiadóba, azt a választ kapta: Közepes Márai-regény, akár ki is adhatnánk, de hozzon inkább egy rossz Örkenyt. Ez volt a második fontos tanácsa. Iparkodtam tehát egy rossz Vámos-regényt összehozni, ám még csak kurta novellákra tellett. Azokról egy kritikus azt írta: kár, hogy Mátyás Ivánt utánzom. Elsírtam Mátyás Ivánnak – de az egy másik HOGY VOLT.

Váratlanul újabb levelet kaptam Örkenytől. Már a borítékról tudtam, hogy tőle való: a feladó neve és címe zöld színnel, bélyegző lenyomataként állott rajta, míg az én nevem és címem az átlagos írógépek betűinél nagyobbakkal. Minden, amit ő kopogtatott békebeli masináján, nagyobb volt a megszokottnál. Torkomban dobogó szívvel bontot-

tam föl. Újabb kötetemhez gratulált, ámbár ezek az írások korántsem olyan jók, mint a korábbiak, hát, ilyen fránya mesterség a prózáírás, hosszútávfutás. Na igen. Bántott, hogy újabb írásaim nem olyan jók. Még inkább, hogy második kötetem nem volt még. Mi történhetett? Idővel rájöttem, utána kéne nézni, adott-e ki második kötetet Miklós keresztnévű ezen időszakban. És igen, Munkácsi Miklós.

Istenem... kussolnom kellett volna. Ehelyett telefonáltam: Pista, megkaptam a leveled! Mire ő, lendületesen: Remélem, nem sértődtél meg!? Magyaráztam, hogy félreértés történhetett, nincsen második kötetem. Akkor biztosan az elsőről írtam! Arról háromnegyed éve küldtél már levelet. Dühbe gurult: Lehetséges, én fiatalok könyveit tartom az íróasztalomon, úgy látszik, megint a kezembe került a tiéd. Értem, de háromnegyed éve sokkal jobb volt a véleményed... nem lehetséges, hogy most valaki másnak akartál írni? Kikérte magának, s további sértett mondatok után lerakta a kagylót. Immár biztosra vettem, hogy Munkácsi kolléga helyett kaptam a levelet. Ő talán csak most értesülhet arról, hogy Örkény István vette a fáradságot, és elemezte a munkáját. Sose bocsátottam meg magamnak, hogy telefonáltam. Örvendeznem kellett volna, amiért immár két eredeti Örkény-levél van a birtokomban.

Sokáig nem találkoztunk. Amikor újra fölvevük a fonalat, látszott az arcán, s kivált a tekintetén, hogy nem egészséges. Utolsó darabját a Kút völgyi kórházban javígtatta-rontogatta, Aczél György saját kezű instrukcióit játszva ki, amennyire lehetett. Vágytam látni. Féltem meglátogatni. Gáll István, az Ember, mesélte az Új Írás szerkesztőségében, hogy Örkény mindenkit elüldöz a betegágyától.

A minisztériumból üzentek neki, szóljon, ha valamit tehetnének érte. Visszaüzent, nyalják ki a seggét. Kívánságát nem teljesítették. Temetésén az első ember, aki szembejött, szegedi kortársam volt. Életünkben először kezét ráztunk.

Azóta se bocsátom meg magamnak, hogy kisszerű hiúságom miatt a lehetségesnél kevesebbet találkoztam Örkeny Istvánval. Egy epigon örüljön, ha a mintája szóba áll vele. Egy epikusnak pedig legyen humorérzéke – ezt megtanulhattam tőle. Privilegium, hogy ismerhettem. Kérem, aki hallja odafönn, adja át.